

Începutul Marii Revoluții Franceze

După ce-și dedicase viața întreagă muncii, rigorii și științei, bătrânul profesor se trezi într-o bună dimineață transformat într-un oribil pierde-vară. Clipi uimit și recurse la anamneză. Era conștient că a avut o viață fadă, o perpetuă acumulare sterilă, cunoștea tot ce se putea cunoaște și încă mai mult (adică științele cele mai curioase și mai rare), însă nu avea nicio certitudine, nu inventase nicio metodă, nimic, nimic. Totuși, toată lumea știa cât era el de iscusit: și morarul, și soldatul, și doamnele și chiar și miniștrii. Lucid cantotdeauna, recunoscu în fața condeiului că-i înșelase pe toți.

Sumbra perspectivă a inactivității îl determină să-și abandoneze depresia melancolică. Trebuia să acționeze, măcar în acele clipe din urmă. Trecu în revistă posibilitățile, iar cea mai nimerită manieră de a acționa îi păru instigarea la Marea Revoluție Franceză. Să dobori un regim, un rege, iată o faptă demnă de un om cu statura lui intelectuală. Consideră că-i va fi ușor să-i stârnească pe supuși, prețul cartofilor crescuse ca aluatul pus la dospit pe vremea când mai existau încă făină, esteri diacetilacritici și drojdie.

Suntem în 1789, iar profesorul se numește Joseph-François Cohn-Latron. Rolul său în Marea Revoluție Franceză n-a fost niciodată notat de istorici. Dar asta nu înseamnă că marele savant și făcut greșit calculele. Nenumărate legende (26) au supraviețuit până în zilele noastre în cartiere precum Saint-Antoine, Saint-Denis sau Saint-Montmartre. Toate aceste legende povestesc despre un doctor misterios care a aprins scânteia revoltei, despre dragostea lui nețărmurită pentru muncitori și spălătorese, despre lupta lui neobosită și neprecupețita pentru libertate, fraternitate și așa mai departe. Considerând toate acestea, studiul nostru își propune să corijeze o mare nedreptate a istoriei.

Dimineața despre care vorbim a fost decisivă pentru destinul glorios al Franței. Ca orice savant universal al veacului său, ca Newton de pildă, profesorul era inițiat în cele mai ascunse taine oculte. Gândul său, firav ca o trestie, a fost suficient pentru ca acțiunea să fie inițiată.

Neavând nimic de bibilit în laborator, Cohn-Latron se decise să iasă. Profesorul era un om în vârstă și se cam teme de ploaie și vânt. De data asta însă, ziua era minunată. Iarba verde și fragedă te făcea parcă să-i simți în gură dulceața, păsărelele ciripeau, puful păpă-

diilor pufăia, un vânticel ușor adia ca o rochie vaporoasă de bal. Cuprins de un juvenil entuziasm, Cohn-Latron decise să meargă dincolo de periferie, cele mai interesante priveliști aflându-se în afara orașului. Dar granița orașului era păzită de gardieni. Gardienii purtau șepci de mușama neagră, împodobite cu pene galbene. Descumpănit, profesorul îl întrebă pe unul dintre ei:

- Să fie oare duminică?

- Nu cred. De dimineață era marți.

Dar întreaga priveliște interesantă evoca o zi de duminică. Fustele nevestelor orașenilor înstăriți semănau cu niște tufe de trandafiri. Copiii mici trăgeau câinii de coadă. În fine, totul aducea aminte de o sărbătoare populară. Cohn-Latron nu înțelegea.

- Te rog să mă ierți, cetățeano, dar nu înțeleg nimic.

Surprinsă, femeia (cetățeanca) scăpă pisica pe care o ținuse în brațe. Pisica se rostogoli ca un aluat proaspăt.

- E profesorul! E profesorul!!! strigă ea.

Mulțimea-l aclamă și-l ridică pe brațe, făcându-l să se simtă un erou al timpului nostru. Supușii făceau o zarvă teribilă. Zgomotul țopăia ca o minge și se rostogolea în văzduh. Câinii se așezau pe labele din spate și începeau să urle.

Toate acestea au trezit suspiciunea trupelor de ordine, care aveau menirea de a supraveghea și a pedepsi. Gardienii începură să-i disperseze pe manifestanți. Garda călare îi împinse adânc în vintrele orașului, până într-o piață. Îndurerată, piața slobozi trei străduțe. În clipa-n care profesorul se năpusti asupra unei străduțe, galoșul său drept se desprinse oripilat de picior și se adăpostii într-un canal.

- Merde! îi scăpa profesorului printre dinți. *Toute la merde du monde...*

Când termină, ajunse în fața unui turn. Y intră strecurându-se printre barele grilajului unei ferestre. La parter se afla o spălătorie fără spălătorese ce semăna cu o baie. Înăuntru era întuneric ca-ntr-un beci plin cu șobolani. Profesorul dibui o scară în spirală și începu să urce anevoie. Treptele șubrede, din lemn câinesc, scârțâiau mai abitir ca oasele-i bătrâne. Îngrozit, celălalt galoș refuză să mai urce. Profesorul repetă merda. În fine, ajunse sub creștetul turnului. Se postă în fața unei ferestre înguste ca o lucarnă și privi în zare.

Din depărtare, soldații păreau niște stegulețe multicolore, numai că ceva mai periculoase. Lupta pe care o duceau era barbară. Dar nu poate fi vorba de luptă atunci când ai în fața ochilor un veritabil joc de-a carnagiul. Bombele convenționale explodau, destră-mându-și în aer fumul ca un caier de vată. Bombele cu rujeolă, încă mai letale (deoarece vaccinul avea să fie descoperit abia peste nouă ani) se deschideau în aer și revărsau asupra populației o ploaie de microbi. Caii tropăiau, se ridicau într-un picior și se-nvârteau ca niște sfârleze degasiene, zdrobind coastele de fier ale revoluționarilor. Făina rezultată era strânsă de îndată de slujbași regali, pentru constituirea de depozite în așteptarea inventării reducăției zahărului din sfecla până atunci exclusiv furajeră. Birocrații notau nu-

mărul morților și al balelor (probabil este vorba despre gloanțe) scuipate de mușchetari în direcția supușilor. Totul era perfect organizat.

- Poporul e învins! strigă deznădăjduit fratele Gracchus Babeuf.

Câmpul lui Marte, adică al războiului, adăpostea groaza și triumful. Iarba părea presărată cu petice multicolore înroșite. Și pentru un singur ochi priveliștea era înspăimântătoare. Deasupra acestor zdrențe, penele galbene fâlfâiau, șepcile de mușama neagră străluceau, iar caii își căscau boturile, dându-și ochii peste cap și scuipând cadavrele cu spumă. Un husar din garda regală se apucă să facă negoț cu răniții: le dăruia câte un ceas de aur luându-le, în schimb, viața. Surâsul morților arăta că erau mulțumiți. Husarul, însă, a crezut că a fost înșelat de un muribund. Furios, lovi cu latul o ghiulea care se înalță, prinse efect și se îndreptă spre turnul în care se găsea profesorul. Turnul sări la cap, se dezechilibra, se clătină, dispăru pentru o clipă din raza camerelor de luat vederi ale istoriei obiective, apoi reapăru și se prăbuși cât era de lung în careul advers. Căzu destul de bine: nu și-a spart nici capul, nu și-a rupt nici picioarele. La fel și profesorul, care fu însă părăsit de ochelari, în cea mai dramatică manieră cu putință. Constată, pentru registrul unui funcționar răsărit ca prin farmec lângă el:

- Când privesc fără ochelari, văd la fel ca un om cu vederea sănătoasă care își pune ochelari. E foarte neplăcut.

Privi în sine înciudat, apoi, cu serioase eforturi, în jur. O fâșie lungă și îngustă din zidul frontal al turnului atârna ca un ciolan. Zidul occipital dispăruse cu totul. Pe cerul verzui al înserării străluceau circa șase stele.

- Și pălăria m-a părăsit. Încotro s-o apuc?

Privi încă o dată în jur, în căutarea direcției. Copleșit, începu să suspine conștiincios.

- De ce plângi, prostuțule? îl întrebă un muncitor bătrân și binevoitor, pe nume Jean Testard.

- M-am rătăcit. Poți fi atât de bun să mă dezbătăcești? Poți fi atât de bun să mă duci la o stație de trăsuri? Și, în general, poți fi atât de bun?

- Da.

O străduță îngustă îi înhăță și-i duse până în dreptul unui grup de florărese. Trandafirii mari, desenați pe fustele lor, pluteau ca niște lebede roșii în ligheane pline cu apă, leșie și frunze de micsandre. O doamnă bine voi să cumpere un trandafir cu spini frumoși și o rădăcină de mandragoră, dar i se răsese în nas. Nasul i se închise în sine, iar ea bătu atât de tare din piciorușul mic și triumphiular, încât scăpă poșeta din mână. Eliberată de tirania capitalului, poșeta zbură ca un fluture vesel către culcușul unui clopotar. Toate acestea au fost înregistrate de ochii nevolnici ai profesorului, iar creierul său le-a clasat în biblioraf-tul nr 18.632, care purta sugestivul nume „Învățătura străzii”.

În cele din urmă, străduța îi duse la stația de trăsuri. Muncitorul plecă să-și vadă de ale sale. În lipsa doamnei Jeanne Testard, acestea erau spălătoreasa, croitoreasa și bucătăreasa, fiicele doamnei Yvonne Verdier din faubourg Saint-Antoine.

Profesorul se apropie de o trăsură.

- Ce mai bici! Ce mai coada de bici! Așa mai zic și eu bici! exclamă el la vederea biciului birjarului.

- L-a părăsit capricioasa domnișoară marchiză de Lauris de Vacqueyras la mine-n trăsură, îl lămuri birjarul.

- Minți, dromaderule, răsună glasul biciului, m-a părăsit fiica ei, bastarda.

Capul negru al biciului, cu perucă dintr-un păr la fel de negru, se clătina ca o pasăre ce anunță moartea omului. Pocni răuvoitor din sfârc. Speriat, Cohn-Latron fugi spre cealaltă trăsură din stație, a unui muscal cu mustață, care-l primi în interiorul său pântecos.

- Dum-acasă, măi birjar.

- Koneciko, Gospodin Propodavatel.

Șirul felinarelor se petrecea deasupra trăsuri. Semănau cu niște baloane umplute cu lapte cocotit, de un alb strălucitor. Din loc în loc, strada era străjuită de lei care țineau în labe scuturi și arătau trecătorilor limbi lungi, încremenite. Jos, Sena curgea încet și dens, neagră și lucioasă ca smoala. Orașul se oglindea în apă, se scufunda, plutea fără să se depărteze, apoi se dizolva în pete gingașe, aurii – ceea ce te făcea să nu mai vezi fluviul ca pe un cazan cu smoală, ci ca pe o oală cu supă. De jos sau de pe celalalt mal, podurile păreau niște pisici uriașe, care-și încovoiau spinările metalice, gata să sară la gâtul profesorului. Pe poduri, un ochi ager ar fi putut vedea soldați. Erau așezați pe tobe din blană de câine, trăgeau din pipe, jucau cărți și căscau privind cele circa șase stele.

Ajuns acasă, Cohn-Latron mănca doi cartofi fierți și două ouă. Se dezbracă, dădu un ocol camerei, în căutarea scufiei sau a sensului vieții, se strecură între faldurile unui țol mișos și suflă în lumânare. Adormi zâmbind.

Am să redau acum câteva fragmente din partea a doua a textului. Celelalte părți (au fost șase cu totul) n-au ajuns niciodată pe gavaga.ro.

Dat fiind că pământul se învârte în jurul axei sale, ziua a doua a Marii Revoluții Franceze nu întârzie să urmeze. Profesorul se bucură și decise să iasă din nou (pasămite prinsese gustul orașului și al aventurii pe care acesta o prilejuiește).

[...]

Printre suspine, pălăria ținu următorul discurs:

- Salvați-mă, nobile gentilom. Luați-mă, vă rog, dintre mâinile acestei ființe infame. Crea-tura aceasta diformă m-a maltratat, m-a înțepat, m-a împovărat cu papagalul acesta mort căruia-i miroase gura, m-a torturat. Vă rog fiți bun și ascultați-mi povestea. Nu, nu mă în-trerupeți... M-am născut într-un castel, domnule, și-am avut parte de-o dulce existență provincială, până ce am avut nefericirea de a mă fi îndrăgostit de ducesa de Savoia. Du-cesa, domnule, s-a folosit de mine în cele mai nechibzuite maniere, m-a îmbătrânit, după trei săptămâni aveam deja riduri, iar imortelele care mă împodobiseră cândva s-au fanat. Cu toate acestea, domnule, o iubeam cu o pasiune de victima, iar rarele momente în care se arăta tandră față de mine îmi făceau inima să răsună ca o salvă de artilerie. În cele din urmă s-a plictisit de mângâierile mele delicate și m-a părăsit în dugheana unei modiste angelice care, cu degetele ei străvezii și ușoare, a reușit să-mi redea strălucirea. Dar vai, viața unei pălării este ca un burete ce absoarbe cu aviditate suferința. Acea care îmi re-dase sufletul și bucuria de a trăi, aceea care își căutase adesea alinarea între borurile mele m-a vândut unui student sărac, care m-a dăruit amantei sale, soția ambadorului Rusiei. Aceasta, o ființă vulgară, m-a folosit ca pe o sclavă. Dumnezeu știe cât am încercat s-o iu-besc, dar inima ei e împietrită. Te rog, cinstite gentilom, ia-mă cu tine și iubește-mă, îmi pun soarta în mâinile tale.

[...]

- Cetățene, îi atrase atenția profesorul, ești un animal care nu știe să prețuiască bunurile civilizației.

[...]

După ce ieși, Cohn-Latron se îndreptă spre chei, ca să capete o pereche de ochelari de la Academie. Când ajunse acolo, îl văzu pe nătângul prinț de Condé certându-se cu docta portăreasă. [...] Auzind amuzantul dialog, profesorul începu să hohotească:

- Ho ho ho!

Mocofanul se întoarse surprins.

[...]

Făcură schimbul și fiecare dintre ei pipăi spatele celuilalt cu încântare. Apoi își văzură de treburi. Dar, din păcate, profesorul nu mai avea nimic de făcut (uitase de revoluție, ca orice savant distrat).

- Totuși, trebuie să fac ceva. Oare ce făceam când n-aveam nimic de făcut? Da, îmi amin-tesc... Mergeam la circ.

Plecă încântat spre circ. Acolo se dădea o mare reprezentație. Pe o scenă din lemn dan-sau trei maimuțe grase și fără păr. Un foxterier cânta la mandolină. Un clovn cu un soare auriu pe spate și cu luna pe burtă declama versuri.

- A sosit ziua de-apoi, se puseră să strige câțiva papagali bărboși la vederea profesorului.

Aceasta era o comandă. O comandă necunoscută dresorilor. Menajeria se ridică și se porni să latre, să mârâie, să clănțâne din dinți, să șuiere. Nu mai puteai distinge care le

sunt mâinile și care le sunt picioarele. Nu mai puteai distinge care sunt oamenii și care sunt celelalte animale. Făceau gălăgie în special cei grași. Aprinși la față, aruncau în clovn cu pălării și cu bastoane care zbierau îngrozite. O maimuță lovi cu laba capul chel al unei doamne. Aceasta leșină, în hohotele de râs ale mulțimii:

- Ha ha ha.

- Ho ho ho.

- Hi hi hi.

- Trăiască poporul, se trezi alt mocofan.

- Foc! Arde orașul! strigă o pisică perversă.

Paznicii care încercaseră să prindă maimuțele fugare se îmbulziră spre ieșire, strivindu-se între ei.

- Gardienii au dat foc cartierelor! exclamă opinia publică.

Deasupra mulțimii de clădiri întunecate tremurau flăcările roșiatice ale incendiului. Ardea un mare număr de trăsuri, cupeuri, călăreți și pietoni. Ardea cea mai mare lampă din lume. Era o lampă sferică, de o mărime nemaivăzută, ceea ce te făcea să o asemeni cu planeta Saturn. Oamenii fuseseră victimele unei iluzii optice. În fapt nu se întâmplase nimic altceva decât aprinderea mării lămpi. Dar oamenii se înșeală adesea.

Sub lampă era un grup de oameni bine. Jobenele lor semănau cu dopurile flacoanelor din farmacie. Perucile cu niște preșuri de șters picioarele. Lumina lămpii îi orbea. Nu puteau vedea nimic, cu-atât mai mult cu cât erau și miopi. Cu toate acestea, simțeau că piața pare a se învârti, asemenea unui carusel. Doar că lipseau căluții de lemn. În aer plutea ceva, spre stânga, și într-acolo se îndreptau sute de degete arătătoare. Din fiecare deget apăreau capete. Fiecare cap avea altă înfățișare: unele cu scufii de noapte cu ciucure, altele în bonete trandafirii, unele cu bucle de culoarea petrolului, altele cu basmale, și, desigur, căpșoare de femei încununute cu păr blond ca o aureolă, revărsându-și pletele pe umeri. Luate în ansamblu, degetele mulțimii păreau o colivie mare, plină cu sticleți. Aceștia erau primii comuniști. Desigur, existența lor părea la fel de imposibilă ca și încercarea de a-ți vedea urechile fără oglindă. Însă mulțimea era o oglindă destul de elocventă. Ea vedea totul, striga, gesticula. Privea în sus. Un dansator de circ pe sârmă cânta și-și ținea echilibrul cu ajutorul unei umbrele galbene chinezești mari. Era Robespierre.

- N-o face pentru prima dată, exclama un avizat.

- Fugi! Salvează-te!! Au venit gardienii!!!

- N-ai să fugi nicăieri, piaiță nenorocită, urlă un gardian.

- Pungașule! Rebelule! Ai să fii împușcat ca un iepure. Ai să fii decapitat ca o vită, zise altul.

Robespierre era însă sprinten ca o pisică. Pelerina sa verde fâlfâia ca un drapel turcesc. Semăna cu o viespe care se cațără pe peretele alb al unei clădiri.

- Ai să te prăbușești îndată, piaiță de bâlci, urlă un dragon.

Dragonul avea în mână un pistol turcesc iar în picioare piteni lungi, ca niște tălpi de sanie. Mulțimea îi ieși în față. La vederea ei, inima începu să i se zbată ca un ou în apă clocotită. Din mijlocul mulțimii ieși Danton, care-l apucă de guler pe dragon:

- Câine! Ai vrut să-l ucizi pe prietenul poporului. Eu am împiedicat această crimă. Trăiască poporul!

Îi frânse gâtul ca unei lișițe, fapta pentru care fu arestat. Dar poporul, cu ochii la Robespierre, nu băgă de seamă.

[...]

Profesorul se duse acasă. Înjură căutându-și tichia de noapte.

- Trebuie să fii ordonat, își spuse ridicând arătătorul.

Din deget ieși un cap de comunist, al fratelui Gracchus Babeuf. Cohn-Latron îl privi cu uimire și nu luă seama la șemineul din care ieșea un om (înnegrit de funingine). Era Robespierre, care îi ceru bătrânului ceva de mâncare.

mijomir mecu

Notă explicativă

Textul a fost scris după *Trei grăsani* de Iuri Oleșa. Dacă-mi amintesc bine, datează din 2003 sau 2004. Inițial l-am scris în franceză, iar unele expresii au rămas traduse literal. În cele ce urmează, am să explicitez o parte din referințele îndesate în masa textuală.

După cum ați ghicit, prima frază e furată din *Metamorfoza* lui Kafka.

Modelul științei ideale, pentru profesor, pare a fi metoda carteziană. Sintagma *științele cele mai curioase și mai rare* îi aparține lui Newton și se referă la alchimie și cabbala.

În vremea-n care trăia Cohn-Latron, melancholia nu mai era la modă, însă profesorul pare mai degrabă un cărturar din secolul 17 decât un iluminist sadea.

Numele profesorului Cohn-Latron trimite, desigur, la Danny Cohn-Bendit. Legende despre doctorul misterios trimit, tot desigur, la Alexandre Dumas. *Scânteia revoltei* era numele unei reviste anarhiste dintr-o carte de Sábato. *Gândul firav ca o trestie* trimite la o poezie pe care-o scrisesem în 1995 și-n care-mi băteam joc, fără vreun motiv anume, de Pascal; spuneam acolo că omu-și poartă-n spata fragilitatea ca pe-o tristă povară.

Sintagma *un erou al timpului nostru* trebuie să se referă la Lermontov, așa cum ne-am aștepta într-un context revoluționar. În aceeași notă, *a supraveghea și a pedepsi* îmi amintește că pe vremea aia începeam să mă distanțez de Foucault, iar *vintrile orașului* ar fi trebuit să ajute textul să-i părăsească pe cetățeni și să se îndrepte ușor către clasa muncitoare (sau către mizeria orașului).

Y intră a rămas din versiunea franceză, și n-am găsit nicio exprimare la fel de economică.

O spălătorie fără spălătorese: profit de ocazie să vă spun că mie-mi plac foarte tare spălătoresele din secolul 18, după cum s-a văzut și când am recenzat *Pânza lui Charlotte*.

Un beci plin cu șobolani era o referința numai pentru mine și-mi amintea o scenă foarte frumoasă din filmul *Berlin Alexanderplatz*: la un moment-dat, eroul (Franz Biberkopf) este inconștient; ecranul rămâne negru pentru mai multe secunde; brusc, tăcerea e sfâșiată de vocea lui Janis Joplin (*Cry, baby*), iar ecranul explodează într-un alb orbitor; recăpătându-și facultatea văzului, Biberkopf realizează că este într-o încăpere uriașă, acoperită cu faianță albă și plină de șobolani.

Scara în spirală trimite, desigur, la Hegel. Probabil la fel și treptele șubrede, din lemn câinesc.

Fereastra îngustă de sub creștetul turnului ar trebui să conoteze panopticon-ul foucauldian.

Descrierea bătăliei perfect organizate trebuia să amintească de maniera imposibilă în care se măcelăreau oamenii la sfârșitul veacului al șaptesprezecelea și începutul celui de-al optsprezecelea, așezați în linie, la 20-30 de metri unii de alții, fiecare trăgând în soldatul care se găsea dinaintea lui.

Babeuf, dacă nu știți, a fost primul comunist. Iar Jean Testard îmi închipui că era soțul lui Jeanne Testard, una din amantele lui Sade. Întregul paragraf care urmează întâlnirii dintre profesor și Jean Testard are legătură cu Sade. Spinii frumoși ai trandafirului, rădăcina de mandragoră, despre care se credea în antichitate că este afrodisiac sau lucru potrivit pentru vrăji, piciorușul mic și triumfiular al doamnei bine (bărbații din veacul Revoluției Franceze se topeau la vederea unui asemenea picioruș), capricioasa domnișoară de Lauris de Vacqueyras, de care Sade a fost îndrăgostit până peste urechi, fiica numitei domnișoare, „bastarda”, concepută probabil cu marchizul de Sade.

Moartea omului, anunțată de bici, trimite iarși la Foucault.

Tobele din blană de câine sunt un anacronism. Nu știu dacă existau în secolul 18, dar știu că sunt atestate în România secolului 21.

Discursul pălăriei este un capriciu pe care nu m-am putut abține să nu mi-l ofer. Discursurile de genul ăsta apar la tot pasul în literatura secolului 18, și sunt întotdeauna delicioase. În genere sunt rostite de domnișoare care cer ajutor și țin să-și spună povestea. Papagalul la care se referă pălăria era de fapt un sticlete împăiat, pe care modista încerca să-l coasă pe un bor.

Nătăngul prinț de Condé este urmașul marelui Condé, devenit celebru după niște victorii în Flandra și mai ales grație unei fabuloase orații funebre rostite de Bossuet. [După ce-am scris fraza anterioară, m-am apucat să citesc orația cu voce tare și intonație.]

Majoritatea imaginilor absurde sunt împrumutate din cartea lui Oleșa. Cartea a fost scrisă în anii 20, înainte de migrarea masivă a scriitorilor suprarealiști către literatura pentru copii. Exploziile subite de absurd – absurde nu numai prin ceea ce conțin ci și prin faptul că apar în text – aveau intenția de a sugera cum se petreceau mai toate lucrurile în contextul revoluționar și post-revoluționar.